

Různý způsob oduševnění nás obklopujícího světa

Druhá přednáška

Budapešť, 4. června 1909

Jak jsem již včera v úvodní přednášce řekl, má se v tomto cyklu podat jako v přehledu obraz theosofického světového názoru. Bude při tom nutné zmínit se o mnohém, co větší část přítomných už zná. Ale jen tím, že se s těmito pravdami seznamujeme ze základů, bude možné se v pozdějších přednáškách pozvednout do vyšších oblastí. Než začnu s vlastním líčením, chtěl bych ještě předtím promluvit o jedné otázce mimořádné důležitosti: Proč se vlastně musíme zabývat theosofickými myšlenkami a teoriemi, dříve než sami můžeme něco v duchovním světě prožívat? Někdo může říci: Sdělují se nám výsledky jasnovidného bádání, já sám však ještě nemohu do toho nahlédnout. Nebylo by správnější, kdyby se nám nesdělovaly jasnovidné výsledky bádání, ale kdyby se nám především jen řeklo, jak se mohu já sám vyvinout v jasnovidce? Pak by přece mohl každý sám projít dalším vývojem. - Kdo stojí mimo okultní bádání, může věřit, že by bylo dobré, kdyby se už předem o takových věcech a skutečnostech nemluvalo. Ale v duchovním světě je určitý zákon, jehož celý význam si vysvětlíme příkladem. Dejme tomu, že by některého roku některý náležitě školený jasnovidec vnímal to či ono v duchovním světě. Teď si představte, že o deset nebo dvacet let později by nějaký jiný stejně školený jasnovidec vnímal tutéž věc, přesto že by se o výsledcích toho prvního jasnovidce vůbec nic nedozvěděl. Kdybyste tomu věřili, byli byste na velkém omylu, neboť taková skutečnost duchovního světa, která byla nalezena některým jasnovidcem nebo okultní školou, nemůže být vpravdě vybádána podruhé, když ten, kdo ji chce nalézt, nedostal nejprve sdělení, že už je vybádána. Když tedy jasnovidec v roce 1900 vybádal určitou skutečnost, a některý druhý je v roce 1950 tak daleko, že by tutéž skutečnost mohl vnímat, pak to může teprve tehdy, když předtím se poučil a dozvěděl, že někdo jiný už ji našel a probádal. Mohou tedy být i známé již skutečnosti v duchovním světě zřeny jen tehdy, když se člověk odhodlá je přijmout a poznat sdělením obyčejnou cestou. To je zákon, který v duchovním světě zakládá pro všechny doby univerzální bratrství. Je nemožné dostat se do některé oblasti, aniž by se člověk nejprve spojil s tím, co už bylo staršími bratry lidstva probádáno a zřeno. V duchovním světě se pečuje o to, aby žádný takový samotář nemohl být a říkat: Nestarám se o to, co už tu je, já bádám sám pro sebe. - Všechny skutečnosti, sdělované dnes v theosofii, nemohly by být ani těmi sebevíc vzdělanými a pokročilými lidmi zřeny, kdyby se ti lidé předtím o nich nedozvěděli. Poněvadž tomu tak je, že se člověk musí spojit s tím, co se už vybádalo, proto se také muselo založit v této formě theosofické hnutí. V poměrně krátkém čase bude mnoho lidí, kteří se stanou jasnovidnými. Tito lidé by mohli zřít jen něco nepodstatného v duchovním světě, ale ne pravdu, protože to důležité, co je už v duchovním světě vybádáno, to by vidět nemohli. Nejprve se člověk musí tyto pravdy učit, jak

je podává theosofie, pak teprve je může vnímat, takže i sám jasnovidce se to musí nejprve učit, co je už vybadané, a potom může při svědomitém školení vidět ty skutečnosti sám. Může si říci: Jen jednou oplodňují božské bytosti lidskou duši pro první zření, a když se toto jednorázové, panenské oplodnění vykonalo, pak je nutné pro ty ostatní zaměřit pohled nejprve na to, co si tato první lidská duše vydobyla, aby potom měli právo totéž si vydobýt a vidět sami. - Tento zákon zakládá nejvnitřnější univerzální bratrství, pravé bratrství lidí. Od epochy k epoše putoval tento statek moudrosti okultními školami a lidmi byl věrně uchovávan. A také my musíme tento poklad pomáhat nést a udržovat bratrství s těmi, kteří už něčeho dosáhli, chceme-li se dostat do vyšších oblastí duchovního světa. Oč se na fyzické úrovni usiluje jako o morální zákon, to je právě přirozeným zákonem duchovního, spirituálního světa. Theosofie nás učí, že všechno fyzické je zrozeno z ducha. Ale člověk se v dnešní době nesmí s tímto vědomím o duchovním světě uspokojovat. Že to je tím podstatným, jak za vším smyslovým, za fyzičností, je duchovnost, to je abstraktní vědomí o duchu. Je nutné získat určité pojmy a představy o tom, jak ta duchovnost vyhlíží ve svých jednotlivých oblastech. Dnes je možné přivádět k tomu někoho jen tak, že ho necháme svědomitě dělat všechny kroky od zevního světa do světa duchovního.

To první, co pozorujeme ve fyzických říších nás obklopujících, je říše minerální, svět hornin. Kdo na tuto říši pohlíží jen smyslově, řekne: Říše minerální se liší od říše lidí např. tím, že člověk ví, když druhého tvrdě udeří, pak ten pocítí bolest. Podle zevního zdání se nedá soudit, že by při úderu pocítil bolest minerál. Z toho se usuzuje, že v člověku je přítomna duše, která pocítuje radost a bolest, kdežto minerálu to dáno není. - Nechceme předem říkat, že však také minerál má duši. Ne, zde musíme už přistoupit přesněji k výsledkům jasnovidného bádání. Kámen, jak zprvu před námi leží, nemá na sobě nic duševního. Ale na čem záleží u duchovního světového názoru je to, abychom nastoupili se svou úvahou na správném místě a ne na nesprávném. Představte si malé zvíře, které by pozorovalo člověka a bylo by jen schopno vidět jeho nehty. To zvíře by řeklo, že to jsou předměty o sobě, neboť takové malé zvíře nemůže přehlédnout jak nehty patří k organismu. Teprve když to prohlédne, když vystoupí k nazírání celku, pak se může dostat k správnému uvažování. Tak je tomu pro duchovního badatele s duchovním světem. Budete-li pohlížet na kámen jako na něco o sobě, pak jste v situaci malého zvířete, které pokládá nehty nebo zuby za celého člověka, za samostatnou podstatu. Pohlédte na zemské skály: nejsou myslitelné, než jako vyrostlé z celého organismu. Kde však je podstata nebo bytost, jejíž jsou to všechno části, k níž to všechno náleží? Jsou duchovní bytosti, k nimž náleží celý náš svět hornin. Ty pocítují radost a bolest, potěšení a žal jako duše lidská, takže skutečně můžeme mluvit o duši minerálů. Nesmíte však zde usuzovat z pouhých analogií, neboť jinak byste mohli myslet, že rozbije-li se kámen, pocítí duše minerálu bolest. Ale tak tomu není. Právě naopak: člověk pocítí bolest, když se mu zraní prst, ale duše minerálu pocítí v podobném případě radost a potěšení. Největším potěšením je pro bytost patřící k minerálu, když se kameny rozbíjejí. Naopak způsobuje minerálu bolest, když se kameny, jednotlivé jejich části, opět dávají dohromady. Protože v zevním světě všechno probíhá tak, že se minerální části neustále rozdrobují a opět spojují, vzniká pochopitelně neustále potěšení a žal v duších bytostí náležejících k minerální říši. Představte si, že bychom zde měli sůl a sklenici teplé vody. Co se stane, když sůl

nasypeme do vody? Při jasnovidném pozorování se nejen rozpouštějí částice soli ve vodě, nýbrž vznikají city rozkoše, skutečná rozkoš je vidět, když tyto city proniknou celou sklenicí. Když se pak voda zase ochladí a vykrytalizuje se kostka soli, děje se to za bolesti a žalu minerální duše. To se uskutečňovalo v horách, kde vznikaly skály. A když se v zemi formují krystaly, je to provázeno žalem a pocitem bolesti oněch bytostí, které jsou základem minerálů. Když vzniká planeta, když se sbaluje, zhušťuje, děje se to v bolestech a pocitech žalu odpovídajících duchovních bytostí. Teď se mě můžete ptát: Kde jsou ty bytosti, oku neviditelné, které snášejí bolest a žal, nebo pociťují rozkoš a radost, když např. pracovníci v lomu rozbíjejí kameny? Kde jsou tyto bytosti? - V poměrně velmi vysokém duchovním světě jsou. Co vidí oko jako minerál, to je vlastně jen jejich stínový obraz. Tyto bytosti jsou ve světě, který nazýváme světem bez forem, beztvarym. Proč tento svět tak nazýváme? Hned to pochopíte, když vystoupíme k světu rostlin. Také rostlina je výrazem určitých duševních bytostí. Také zde chceme pozorovat výsledky jasnovidného bádání. To nám podává zprávu, že když se např. na podzim pokosí obilí, když kosa na polích seče stébla, pak duše, jejichž tělem jsou tyto rostliny, bolest nepociťují! Na nějakou bolest nesmíte při tom věřit; celé proudy radosti a blaženosti nad tím tam vanou. Právě tak je tomu, když se zvíře pase na louce a požívá trávy: to je pro duši rostlin blaženost, ne bolest. Může se to přirovnat k citu prožívanému savcem, když mládě saje z matky mléko; to je určitý pocit blaženosti. Co naše planeta dává na svém povrchu k obživě pro své usedlíky, to je takřka mlékem bytostí patřících k této planetě, a ty vlastně přebývají uprostřed Země. Můžete se mě optat: Mají-li tam vůbec všechny ty bytosti také místo? Zajisté, všechny se tam dobře snášejí díky zákonu proniknutelnosti, propustnosti. Toto sebeodevzdání, když je dosaženo jistého stavu zralosti, je pro duši rostlin blaženost. Bolest představuje pro ni všechno to, co se jako rostliny vytrhává ven z půdy. Teď můžete namítnout: Když takoví daremní mladíci a děvčata neuzitečně trhají květiny, jak to může být pro duši rostlin radostí? Nebylo by přece mnohem lepší opatrně rostliny vyplet? Jak ji to může bolet? - Z hlediska vhodného pro fyzický svět máte ovšem pravdu. Ale nesmíme zapomínat, že tato hlediska nejsou vždy směrodatná pro světy spirituální. Někdo může být krásnější, když si první šedivé vlasy vytrhává, ale bolí ho to přece. Záleží na hledisku, a proti zákonu okultního světa nemůžeme bojovat morálními úvahami. Také k rostlinám patří bytosti, duše, jimž dává rostlinný svět tělo. Nyní se pokusíme představit si, jak radost a bolest probíhá ve světě rostlin.

Rostlinný svět je odstínem světa duchovního. Kde jsou k němu náležející bytosti? Ve světě formy. Nazývá se ještě také jinak. Duchovní bytosti říše minerální žijí tedy v říši duchovní, v říši bez forem, duchovní bytosti rostlin žijí v říši formy.

Říše bez forem, arupa neboli horní dévachan.

Říše formy, rupa neboli dolní dévachan.

K určité oblasti duchovního světa, a to k jeho horním partiím, patří duše říše minerální. Nemusíte se nad tím podívat, neboť duše je třeba hledat v říši tím vyšší, čím více se ukrývají, čím méně se mohou projevat. Proč se nazývá jedna oblast říši bez forem a druhá říši formy?

Když se krystal rozbíjeje rozbita právě jen jeho forma. Ta se však může zase někde jinde,

nezávisle na té rozbité, právě tak vytvořit. Když v přírodě vznikne krystal soli, není nutné, aby vznikl z nějakého krystalu jiného. Může vzniknout jen ze substance soli a zase jako forma zmizet: to je svébytnost substance bez formy. U rostliny nemůže forma vzniknout stejným způsobem ze substance, z něčeho bez formy.

Musí se vyvinout, a to je charakteristikou rostliny, z rostliny předcházející. Forma musí přecházet z předků na potomky. Tam kde duše bytostí máme v říši formy, děje se rozmnožování přenášením formy. Jen forma vězí v semenu, nic více.

Je povrchním pozorováním vědy, když se domnívá, že není žádný velký rozdíl mezi semenem rostliny a semenem zvířete. V semenu zvířecím je to forma a život, co přechází od předků na potomky: přechází život. V semenu lilie není nic jiného konzervováno než forma, a ta se přenáší na novou lilii. U minerálu je tomu tak, že síly, které takřka razí formu, pocházejí z horního dévachanu. U krystalu vstřeluje takřka bezformovost před smyslovým pohledem do formy. Musíme si tedy říci, že celá planeta, na níž se rozvíjí rostlinný život, je obklopena celkovým životem, v němž je podnět, jímž může vzniknout život rostliny, a ze semena vzniká jen rostlinná forma. Ze života staré lilie nepřechází nic na záhon nebo do květináče, v němž semeno spočívá. Ze nová lilie je oživena, to pochází z toho, že semeno bylo přijato do vesmírného života naší Země.

Tím je už vytvořen přechod k říši zvířat. Semenem se dědí jen forma, život se do toho dostává tím, že semeno do sebe pojal vesmírný život naší Země. Duševnost u zvířete je zřejmá, je proto samozřejmé, že u zvířete mluvíme o chťiči a strasti, radosti a bolesti. Chceme-li si ujasnit, co znamená radost a bolest v říši rostlin, musíme přejít k pozorování jiných bytostí. Neboť radost a bolest je pocíťovaná mimo jednotlivých rostlin; celý organismus Země to pocíťuje v naší zemské sféře, stejně jako říznete-li se do prstu, neboť vás to vlastně v tom prstu, ale bolest vzniká tím, že je převáděna k celému organismu. Chcete-li pochopit bolest rostliny, musíte přejít k celé Zemi, abyste tam postihli duši rostliny. Podstatné je následující rozlišování: Zraníte-li zvíře, je tomu tak, že u zvířete tkví bolest uvnitř kůže, a stejně tak u člověka vzhledem k jeho zvířecí přirozenosti. Zde se stále víc blížíme k individualizaci: čím dál vystupuje vývoj přírodních říší nahoru, tím víc přicházíme k bytostem, které mají svůj střed samy v sobě. Rostlinu pozorujeme správně jen tak, když ji pozorujeme v souvislosti s celou Zemí. Zvíře má duši a pocíťuje ovšem radost a bolest uvnitř své kůže. Tu duši nevidíte, neboť taje v říši, kterou nazýváme astrální. U bytostí, které mají střed samy v sobě, žijí jejich duše v říši astrální. Vidíte, že současně máme určité členění naší světové ideje: minerál ukrývá svou duši velice, rostlina méně, zvíře ještě méně; to má své centrum v sobě, tedy tam, kde je neviditelnost. Duše zvířat musíme hledat v jiném světě než ve fyzickém.

Rozlišujeme tedy čtyři říše. Za první: říši, kde je viditelnost minerálu, rostliny a zvířete, říši astrální. Za třetí: říši rostlin, jejichž duše se ukrývají v dolním dévachanu. A za čtvrté: říši, jejíž duše se ukrývají v horním dévachanu. Toto rozlišení nám vyplývá již z pozorování zevního světa. A nyní přejdeme k výsledkům jasnovidného bádání. V prostoru, který zabírá sám minerál, není nic z duševnosti. Duševně je tento prostor prázdný, černý, ale venku dokola to začíná zářit, a trochu dál se toto záření stává ještě silnějším. Co je to? Je to v kosmu jsoucí

éterické tělo minerálu, které zde, kde sám minerál není, vyšetřilo část éteru. A duševně-kosmické síly minerálu pocítují radost a bolest v prostoru, kde je právě vyšetřeno éterické tělo minerálu: zde to začíná bolet, anebo letí radost např. před střeplinou kamene z lomu jako duchovní světelný paprsek. Fyzický minerál je olemován jeho éterickým tělem. Mohlo by se říci, že tam, kde je minerál, zhustilo se éterické tělo tak, že se stalo fyzickým. Rozdíl mezi minerálem a rostlinou vzniká tím, že éterické tělo je uvnitř rostliny, že všechny její části jsou jím prostoupeny, éterické tělo ji zcela proniká. Všechno, co jako zeleň prostupuje rostlinu, to je právě substance, kterou jsme předtím popisovali jako éterické tělo minerálu venku mimo něj.

Ale kdyby bylo v rostlině jen to, že je prostoupena éterickým tělem, pak by nekvetla, ale stále by jen vyháněla zelené listy. Začne-li rostlina kvést, vidí jasnovidné vědomí rozšiřovat se nad rostlinou něco, co ji oplachuje: je to astrální život, a ten vytváří toto završení růstu. Zelená rostlina roste, a na zakončení se nad ní šíří něco nového, astralita, která však do ní nevchází.

Čím je rostlina oplachovaná, to má duchovně v sobě zvíře. Když to, co rostlinu oplachuje, se nachází uvnitř kůže, pak je to zvíře. Co se vznáší nad rostlinou jako astralita, to obklopuje celou Zemi. Je to celková astralita Země, která jako dým se vznáší nad rostlinou, když nasazuje na květ. Uvnitř v samotné rostlině nevězí radost a bolest. Co je rozestřeno uvnitř ve zvířeti jako astrální tělo, to tká v naší celkové astralitě Země. Minerální říše je jakoby uložena do éterického světa, má své éterické tělo kolem sebe. Rostlina je éterickým tělem proniknuta, a protože svět rostlin je uložen do těla astrálního shodného s celkovou astralitou Země, proto je bolest a radost mimo rostlinu. A bytost, která není jen oplachovaná astralitou, ale tuto může sama do sebe pojmout, to je zvíře.

Tak jsme si utvořili přehled třemi říšemi nás obklopujícího světa v souvislosti se světy vyššími.

Člověk je však malým světem pro sebe. Jej musíme vybudovat ze všeho, co ho obklopuje. Co jsme dnes našli, to pak zítra použijeme k vystižení stavby člověka.